

TÜRK GENÇLERİNİN YAŞITLARI ARASINDA KULLANDIKLARI KONUŞMA BİÇİMLERİ

Işıl Açıkalın

Giriş

W. von Humboldt (1767-1835) dilin gelişmesinin toplumda olan değişmelerle, kültür ve düşünce ile bağlantılı olduğunu açıklamaktadır. 1960'lı yıllarda Bernstein'in çalışmaları ile başlayan toplumdilbilim günümüzde toplumsal özelliklerin dile yansımaları sonucu değişik dil kullanımlarını betimleyip, değerlendirmesi ile önem kazanmıştır.

Toplumdilbilimin amacı insan yaşamında dilin önemini açıklamaktır. Toplum dilbilimci dil değişkesini ele alır ve değişkenin sistemli olduğu varsayımından yola çıkar. Penalosa'ya göre (1981: 3) dil yapısı ile toplumsal içerik arasında karşılıklı, evrensel bir ilişki vardır; bu ilişki bütün dil toplumlarında mevcuttur.

Toplumdilbilim düzenek (code) ve iletişimin gerçekleştiği konuşmanın meydana geldiği olaylar ile ilgilidir. Fishman'a göre (1967:590) toplumdilbilim düzenek (code) özellikleri ve bunların konuşmalarla olan ilişkisi üzerinde durmaktadır.

1. Toplumsal yaşam ve konuşma dili

Konuşma bir toplumsallaşma aracıdır. Her bireyin konuşması kendine özgüdür. Konuşma dili üzerindeki toplum baskıları yalnız konuşma ile değil, bireyin toplumsal davranışları ile de ilintilidir. İnsanların birbirlerini etkilemeleri veya karşı çıkmaları toplumsal bir iletişim olup, konuşma da bu tür davranışların bir yönünü oluşturur. Konuşma dilinin toplumsal yapı ile kaynaşması sonucu toplumsal yapı konuşma davranışına yansımaktadır.

Toplumda birey birçok roller üstlenmektedir: bir toplumsal grubun üyesi, başka bir grubun da üyesi olabilmektedir. Bütün bu roller değişik davranış biçimlerini de içermekte olup, davranışların bazıları da değişik dil biçimleri ile açıklanmaktadır. Birey günlük yaşamında sahip olduğu roller ile ilişkili düzeneklere (code) sahiptir ve dil, bireyin ve grubun sözcük dağarcığı nitelik ve nicelik bakımından değişik konuşma kullanımlarını seçmesi açısından farklılıklar gösterir. Bu olayı düzenek kaydırma (code-switching) veya düzenek karıştırma (code-mixing) olarak düşünebiliriz (Bokambe: 1988: 24). Sridhar and Sridhar (1980: Bokamba 1988: 44) düzenek kaydırma ve düzenek karıştırma ayırımının önemli olduğunu bildirmektedir, çünkü bu iki olay değişik dilbilimsel ve ruhbilimsel ayrılıklar göstermektedir; düzenek kaydırma konuşma sırasında kullanılan dil biçimlerinin kurallarının bütünleşmesini gerektirmediği halde, düzenek karıştırma bunu gerekli görmektedir.

Konuşma dilindeki farklılıkların birçok nedenleri vardır. Bunlar karşısındakinin

durumuna, cinsiyetine, yakınlık derecesine, samimiyetine, yaşına ve yaş sıralamasına (age-grading) göre değişmektedir. Bazı toplumlarda kadın-erkek konuşması arasında büyük farklılıklar vardır. Örneğin, kadınlar daha ziyade -mi, -mı sonekli soru tümcelerini ve de "şekerim, tatlım, canım" gibi hitap tarzlarını kullanırlar. Erkeklerin konuşmasının ise daha kesin ve otoriter olduğu görüşü yaygındır. Ayrıca ölçünlü dilin dışındaki kullanımlarda erkeklik ve gc bildiren sözcükler çoğunluktur.

2.Gençlerin kullandığı konuşma dili

Gençlerin dilsel davranışları aile içinde ve aile dışında ayrı özellikler gösterir. Aile içinde anababasına "Lütfen yapma (yın)!" derken, kardeşlerine "yapmasana be! diyebilir, hatta kardeşlerinin cinsiyetine göre bu "yapmasana kız!" ya da "yapmasana ulan!" biçiminde olabilmektedir. (İmer: 1990: 56).

Kuşaklar arasındaki yaş farklılıklarında, eski kuşak, yeni kuşağı etkileyen dil değişkenliğinden fazla etkilenmez. Kuşaklar arasındaki dil değişkenliğine çok rastlanmaktadır. Ülkemizde 1940'lerde doğanlar ile 1970'lerde doğanlar arasında dili kullanma açısından büyük farklılıklar gözlenmektedir. Geleceğin gençleri de günümüz gençlerinin kullandığı dilden farklı bir kullanım seçeceklerdir.

Gençlik ncesi çocukların toplumsal benliği ve dilsel davranışı aile ve okul yaşamı tarafından belirlendiği halde, gençlik çağında dil, bu etkilerden bağımsız olarak gelişmektedir(Eckert,1988:185).Gençlik ağı yoğun toplumsal yaşam ile simgelenmekte, bu yoğunluk gencin çeşitli heyecanlarından, cinsel, bilişsel ve toplumsal gelişmesine ayak uydurma çabalarından kaynaklanmaktadır. Eckert'e göre (1998: 187) gençler aileden uzaklaştıkça, ailenin verdiği güveni kendi yaş grubu arasında bulmaya çalışmaktadır. Yaşıt baskısı (peer pressure) nedeniyle gençler aralarında belirli bir baskı hissetmekte ve ölçünlü dilden farklı bir dil kullanmak çabasına girmektedir. Bu ağda, Walt ve Fasold'un da (1974: 91) belirttiği gibi ailenin dil üzerinde çok az etkisi vardır, çünkü normlar genellikle yaşıt gönderim grupları (peer pressure group) tarafından saptanır.

Çocukluktan gençliğe geçiş dönemindeki gencin dili değişik kullanımı, toplumsal gelişme yapısı ile sıkıca bağlantılıdır. Eckert'in (1988:197) belirttiğine göre gençlerdeki sesbilimsel kullanım yenilikleri diğer yaş gruplarına göre çok fazladır. Buna neden olarak değişik faktörler arasında aileden uzaklaşma, kendi yaş grubu arasında kendini kabul ettirebilme veya grubun dilsel baskısını sayabiliriz.

17-19 yaş grubu Türk gençleri üzerinde yapılan çalışmada gençlerin aile içinde konuştukları dilden ve ölçünlü dilden farklı, özel bir konuşma biçimini (special parlances: R. Jakobson: 1971) kullandıkları gözlenmiştir. Gençlerin bu konuşma biçiminin farklı yapısal özelliklerinin olduğu bilinmektedir, ancak bu çalışma gençlerin kullandıkları biçimleri sözcük düzeyinde ele alıp, bir boyutunu incelemektedir. Toplanılan verilerin anlamlarının doğruluğunu saptayabilmek için çoktan seçmeli anket türünde test uygulanmış ve bulgular dilbilim ve toplumdilbilim açısından değerlendirilmiştir.

rnek I

Müge : Naabersin Alper?

Alper : Nossun, Okulu kırdım; senden naaber, parketsene...

Müge : Biliyorsun yaa... yeke yeke vaziyetleri, sahi millet nerede be?

Alper : Onlar sinemaya gittiler.

Bu örnekte konuşma bir kafeteryada geçmekte ve iki arkadaş aralarında konuşmaktadır. Müge gelmeden önce Alper yalnız oturmaktadır. Müge Alper'e yaklaşıp "naabersin Alper" diye sorar. Ölçünlü dilde "nasılsın" denildiği halde günlük konuşma dilinde bu sözcük "ne habersin" diye kullanılmaktadır; gençler ise kendi aralarında "naabersin" şeklinde birbirlerinin hatırlarını sormaktadırlar. Böylece /a/ sesi uzamakta ve "ne" deki /e/ ve "habersin" deki /h/ sesleri ortadan kalmaktadır. Alper'in cevabındaki "nossun" da ölçünlü dilde "ne olsun" diye kullanılmaktayken "ne" deki /e/ seslisi /o/ seslisine dönüşmekte ve "olsun" da ki /s/ sesi üzerine vurgu düşmektedir, (l) sesi ise kullanılmamaktadır. "Okulu kırmak" deyiimi ise "okula gitmemek anlamını taşımaktadır. Alper'in "parketsene" sözü ise Müge'yi yanına oturmaya davet etmek anlamını taşımaktadır. Müge Alper'e "biliyorsun yaa, yeke yeke vaziyetleri" cevabında "ya" sözcüğündeki /a/ seslisi uzatılıyor, böylece Müge Alper'in de onayını istercesine klişeleşmiş sözcük kullanıyor. "Yeke yeke" aslında pop şarkıcısı Mori Cante'nin şarkısının sözleri olup "yeke yeke vaziyetleri" gençler tarafından ilginç olmayan, boş geçen zaman için uyarlanmıştır. "Millet" sözcüğü de ölçünlü dildeki anlamından uzaklaştırılmış olup, 2-3 kişilik gruplar için de kullanılmıştır. Gençlerin çok kullandığı klişeleşmiş sözcüklerden biri de "be" dir ve hiçbir anlam taşımamaktadır.

Örnek II

Resul : Hey, saat kaç lan?

Mahmut : Eti kemik geçiyor

Resul : Ne diyon lan, alırsam ayağımın altına...

Mahmut : Yok lan, saatimiz yok, işte, sen de ağzını sil bakalım.

Resul : (eliyle siler) ne varmış ağzımda?

Mahmut: Laubalilik akıyor, hadi bakayım ikile tozutmadan.

Resul : Sen ne diyon yaa?

Mahmut : Arif olan understand canım.

Bu konuşma da kahvede geçmekte, Resul Mahmut'a saati sormaktadır. Resul Mahmut'un ilgisini çekmek için "hey" diye hitap etmektedir. Resul'un kullandığı diğer bir sözcük "lan" ise argo olup "ulan" sözcüğünden kısaltılmıştır. Mahmut saati olmadığı için arkadaşına şaka yapar ve "eti kemik geçiyor" tümcesini kullanır, bu cevaba Resul sinirlenir ve "ne diyon lan" diye sorar. Gençler "diyon" sözcüğündeki /n/ sesini vurgulu söyleyip, "lan" sözcüğünü de eklediklerinde daha çok tehdit belirtiyorlar, nitekim arkasından gelen tümce "alırsam ayağımın altına" da tehdit ve kızgınlık apaçık ortaya çıkmaktadır. Mahmut her ne kadar saati olmadığını açıklamaya çalışsa da kendi de sinirlenmekte ve de Resul'a ağzını silmesini önermektedir. Resul tehdit havasını unutmuş görünerek saf bir şekilde ağzını silip ne olduğunu sorar. Mahmut'un cevabı ise kesindir. Resul'un laubali davrandığını belirtip "laubalilik akıyor, hadi bakayım ikile tozutmadan" diye fazla itiraz etmeden uzaklaşmasını ister. Resul tamamen şaşkın bir şekilde anlamamazlığa gelir, fakat Mahmut kendinden emin bir şekilde "Arif olan understand canım" diye cevap verir. "Canım" daki/i/ sesini uzatarak ses tonuna alaylı bir anlam kazandırırken ayrıca İngilizce sözcük "understand" (anlar) ile düzenek karıştırma

(code-mixing) işlemine gerçekleştirmektedir.

Örnek III

Bengü : Hey millet, beni 15 dakika sonra zıplatın, yoksa damıtırız sizi....

Bengü Tıp Fakóltesi 2.sınıf öğrencisidir. Gece yarısına kadar ders çalışıp yorulduğundan biraz dinlenmek için 15 dakika kadar uyumak ister, sonra tekrar kalkıp çalışacaktır. Yatakhanedeki arkadaşlarına kendisini 15 dakika sonra kaldırmalarını "zıplatmalarını" söyler. Diğer akadaşları da ya ders çalışmakta ya da aralarında sohbet etmektedirler. Bengü arkadaşlarının kendisini uyandırmalarını unutmamaları için onları "yoksa damıtırım sizi" diyerek tehdit eder. Burada "damıtmak" ölçünlü dilden farklı argo terimi olarak kullanılmıştır.

Sonuç

Bu örneklerde gençlerin konuşma biçimleri bazen Türkçe'deki argo tekniklerine uymaktadır. Türk İnonü Ansiklopedisinde (1949: 289) belirtildiğine göre Türk argosunda sözcükler anlamlarını değiştirip daha ironik, abartılı ve mecazi anlamda karşımıza çıkmaktadır. Argo toplumun aynası olup iletişimi hakkında bilgi vermektedir.

Türk gençlerinin kullandığı diğer söz biçimlerinden biri de klişeleşmiş sözcüklerdir. Zijderveld'e göre (1979:10) bu tür sözcükler devamlı kullanımlarından dolayı özgün anlamlarını kaybetmekte, sadece sosyal işlev taşımaktadırlar ve bu sözcük biçimi daha ziyade davranışla biçimlenen etki-tepki mekanizmasına hizmet etmektedir.

Sonuç olarak 17-19 yaş grubu Türk gençlerinin aile içinde konuştukları dilden ve ölçünlü dilden farklı, özel bir konuşma biçimi (special parlance) kullanmakta oldukları gözlenmiştir. Yaşıtlarından oluşan toplumsal bir grup ile kendilerini özdeşleştirme çabaları ve hissettikleri yaşıt baskısından (peer-pressure) dolayı bu tür konuşma biçimine önem verdikleri görölmektedir. Ölçünlü dilden ve aile arasında kullandıkları dilden farklı olan bu kullanımlar, onların, gençlik çağındaki yoğun heyecandan, cinsel, bilişsel ve toplumsal gelişmelere ayak uydurma çabalarından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bokamba E.G. (1998). "Code-mixing-Language Variation and Lingusitic Theory" *Lingua* , XX, Sept: 21-58.
- Dilaar, A.C.(1949). *Türk İnonü Ansiklopedisi* Ankara: M.E.Basımevi, III; 289-292.
- Fishman, J. A. (1967). *Readings in the Sociology of Language* The Hague: Mouton.
- İmer, K.,(1990). *Dil ve Toplum* Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Penosola, F. (1981). *Introduction To The Sociology of Language*.Rowley:Newbury House Pub. Inc.
- Zijdarveld, A.C. (1979). *On Clichées: The Supersedure of Meaning By Function in Modernity*. London: Routledge and Kegan Paul